

GDAŃSKIE ŻAKIEWICZIANA. PRZYWRACANIE PAMIĘCI¹

...Czytajcie Żakiewicza.
Tak mało go znamy.
Tadeusz Skutnik²

Spotkania z Żakiewiczem

„Z ludźmi takimi jak Zbigniew Żakiewicz odchodzą całe epoki” – nostalgicznie skonstatował Tadeusz Skutnik w swym wspomnieniu *Zbigniew Żakiewicz: Chłopiec o Lisiej twarzy* napisanym tuż po nieoczekiwanym odejściu pisarza. Istotnie, Żakiewicz był osobowością znaczącą, nietuzinkową – był nie tylko wybitnym pisarzem i publicystą, ale też znakomitym ruscystą i rosjoznawcą, doskonałym interpretatorem dzieł literackich, a także utalentowanym tłumaczem naukowym i przekładowcą literatury rosyjskiej³, choć w rzeczy samej działalność traduktologiczna zajmuje relatywnie niewielką część jego dorobku intelektualnego. Pamięć o nim winna być należycie pielęgnowana, to wręcz powinność środowiska gdańskiego, a przede wszystkim akademickiego. Doktor Zbigniew Żakiewicz z Uniwersytetem Gdańskim związany był aż 31 lat (początkowo z gdańską WSP), dlatego twórcy „Rossiców” podejmują cyklicznie inicjatywy naukowe i popularnonaukowe mające na celu komemorację dzieła gdańskiego wykładowcy i literata.

Przed trzema laty w piątą rocznicę śmierci Zbigniewa Żakiewicza w tomie drugim niniejszych „Studiów...” (2015) zamieszczono kilka tekstów wspomnieniowych o tym wybitnym pisarzu oraz bibliografię jego dorobku naukowego i literackiego. W kwiet-

---

¹ Tekst jest zmodyfikowaną wersją relacji: K. Wojan, *Spotkanie literackie: promocja książek „W czasie zatrzymane” Żakiewicza i o Żakiewiczu* oraz tejsze: *Kilka słów o „W czasie zatrzymane”*, które zostały zamieszczone w tegorocznym wydaniu specjalnym „Gazety Uniwersyteckiej: Piśmie Społeczności Akademickiej Uniwersytetu Gdańskiego”, zredagowanym naukowo przez Katarzynę Wojan oraz Zbigniewa Kaźmierczyka i opatrzonym tytułem: *Zbigniew Żakiewicz. In memoriam*.

² Skutnik, T. (2010). Zbigniew Żakiewicz: Chłopiec o Lisiej twarzy. *Gazeta Krakowska* 6.07.2010.

³ O tym: Wojan, K. (2018). Przekłady Żakiewicza i z Żakiewicza. *Gazeta Uniwersytecka. Pismo Społeczności Akademickiej Uniwersytetu Gdańskiego*. Wojan, K. i Kaźmierczyk, Z. (red.). Wydanie specjalne: *Zbigniew Żakiewicz. In memoriam*, s. 16–17.

niu 2016 roku zaś po raz pierwszy w historii Uniwersytetu Gdańskiego na Wydziale Filologicznym odbyło się seminarium naukowo-literackie „Kiedy Żakiewicz był wśród nas...”, zorganizowane przez zespół Redakcji „Rossiców” wspólnie ze Stowarzyszeniem Pisarzy Polskich – Oddziałem Gdańskim, które poprowadziły: Katarzyna Wojan oraz Bożena Ptak – prezes oddziału, znana poetka, zaprzyjaźniona z pisarzem. Wówczas w roli prelegentów wystąpili: dr Maciej Żakiewicz, prof. Bogusław Żyłko, prof. Irena Fijałkowska-Janiak i Aleksander Jurewicz. Wydarzenie uświetnił Jerzy Kiszki, który po mistrzowsku recytował wybrane fragmenty znanych dzieł pisarza.

Ważnym ubiegłorocznym przedsięwzięciem naukowym była edycja książek: *W czasie zatrzymane* Zbigniewa Żakiewicza i o Zbigniewie Żakiewiczzu – tom 1: *Wybór szkiców literackich z lat 1977–2008* zebranych przez Macieja Żakiewicza oraz tom 2: *Ze Zbigniewem Żakiewiczem – na Kresach i w bezkresie*. Obie książki w opracowaniu naukowym Katarzyny Wojan ukazały się nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Gdańskiego w serii „Biblioteka Studia Rossica Gedanensia” (Gdańsk 2017). Niezwykle trafny podtytuł dla tomu drugiego zaproponował prof. Franciszek Apanowicz. Ta oryginalna dylogia ożywia istotnie pamięć o Zbigniewie Żakiewiczzu. Wypełnia tym samym niezrozumiałą lukę w świecie nauki, w szczególności gdańskiej. Tom drugi jest bowiem pierwszą w tym środowisku monografią wieloautorską traktującą o fascynującej osobowości i niezwykłych dziełach gdańskiego rusycysty. Spotkanie naukowe połączone z promocją wydawniczą obu pozycji odbyło się 22 marca 2018 roku w starym budynku Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Gdańskiego.

Sesja promująca niezmiernie cenny poznawczo i kulturowo dorobek naukowy i literacki Zbigniewa Żakiewicza została zorganizowana przez prof. nadzw. dr hab. Katarzynę Wojan, redaktor naczelną rocznika „Studia Rossica Gedanensia”, prof. nadzw. dra hab. Zbigniewa Kaźmierczyka, prezesa Oddziału Gdańskiego Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza i współtwórcę „Rossiców”, oraz prof. zw. dra hab. Kazimierza Nowosielskiego, poetę, a w latach 1989–1990 – prezesa Gdańskiego Oddziału Stowarzyszenia Pisarzy Polskich. W promocji udział wzięli m.in. dr Maciej Żakiewicz, autorzy znakomitych tekstów do książki o Żakiewiczzu, dawni koledzy i przyjaciele pisarza: byli wykładowcy uniwersyteccy, dziekan senior prof. Andrzej Ceynowa, członkowie Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza – Oddziału Gdańskiego, przedstawiciele Nadbałtyckiego Centrum Kultury w Gdańsku, poeci i pisarze. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego reprezentowali: dyrektor Joanna Kamień, redaktor Małgorzata Kaczmarek, specjalista ds. organizacji i marketingu Łukasz Gwizdała. Debatę uświetnili znani gdańscy pisarze: Paweł Huelle oraz Aleksander Jurewicz, którzy podzielili się swymi barwnymi wspomnieniowymi opowieściami o Żakiewiczzu.

W mowie powitalnej prof. Katarzyna Wojan podkreśliła, że pamięć o pisarzu została nieco przykurzona. Słowa głębokiej wdzięczności skierowała do osób wspierających inicjatywę pielęgnowania pamięci o Żakiewiczzu oraz podejmowania prób nowych odczytań jego twórczości. W pierwszej kolejności podziękowała prof. Bogusławowi Żyłce, który był głównym inspiratorem działań publikatorskich, a ponadto „wielką opoką w pokonywaniu trudności różnego typu (...), dobrym i życzliwym doradcą,

recenzentem obu prac”⁴. Podkreśliła, że pierwszym życzliwym krytykiem na etapie prowadzenia żmudnej redakcji tomu zatytułowanego *W czasie zatrzymane* był prof. Kazimierz Nowosielski, który już wcześniej dostrzegwał potrzebę przypomnienia Żakiewicza i spojrzenia na jego twórczość z nowej perspektywy. Wyraziła też wdzięczność prof. Zbigniewowi Kaźmierczykowi za motywowanie do działań, cenne wskazówki i prowadzone dyskusje. Gorące podziękowania złożyła również prof. Marcelinie Grabskiej, która przed kilkoma laty zechciała podzielić się wiedzą na temat zamiaru wydania antologii małych utworów Żakiewicza przez jego syna – Macieja. Doceniając zaś wkład autorów tekstów tomu drugiego, zwróciła się do nich słowami: „Współpraca naukowa z Państwem była dla mnie zaszczytnym doświadczeniem i wspólnym, pięknym przeżywaniem twórczości Żakiewicza. Wasze teksty to wspaniałe wykłady, które będą trwale służyć innym!”⁵. Zaakcentowała realne wsparcie i zrozumienie dla podjętej inicjatywy naukowej ze strony ówczesnego dziekana Wydziału prof. Andrzeja Ceynowy.

Spotkanie promocyjne przekształciło się w ciekawą dyskusję naukowo-literacką. Wybrane wątki z biografii ojca przedstawił – okiem wytrawnego historyka – dr Maciej Żakiewicz. Własne spojrzenie na całokształt twórczości literackiej Zbigniewa Żakiewicza zaprezentował prof. Kazimierz Nowosielski, który dokonał również oryginalnych interpretacji Żakiewiczowskich dedykacji. Aspekt Rosji w dorobku pisarza znakomicie zobrazował w swym wystąpieniu prof. Zbigniew Kaźmierczyk, podkreślając, że książka *Rosja, Rosja...* jest jedną z najcenniejszych pozycji w polskiej rusycystyce. Głos zabrali również: prof. Bogusław Żyłko oraz prof. Irena Fijałkowska-Janiak.

Księgi pamięci

Tom pierwszy dylogii *W czasie zatrzymane...* opatrzonej tytułem: *Wybór szkiców literackich z lat 1977–2008* to antologia 161 intelektualnych tekstów, doskonale dobranych przez syna pisarza, które dotychczas istniały w rozproszeniu. Szkice te ukazywały się wcześniej na łamach znanych polskich periodyków, takich jak „Gwiazda Morza” i „Kwartalnik Artystyczny”. Pojedyncze teksty pojawiały się w miesięcznikach katolicko-społecznych: w „Naszej Rodzinie” i „Recogito”, w literackich „Tekstach Drugich”, a także w poczytnych dziennikach regionalnych: „Dzienniku Bałtyckim” i „Gazecie Morskiej”. Cykle szkiców Żakiewicza dotyczą złożonej problematyki filozoficzno-teologicznej, moralno-społecznej, kulturalno-artystycznej oraz tożsamościowo-autobiograficznej. Jak stwierdza prof. Franciszek Apanowicz: „Eseje i szkice nie tylko na temat literatury rosyjskiej, ale także o literaturze i kulturze polskiej i europejskiej, w tym o religii i chrześcijaństwie, stanowią bardzo ważną i nader obszerną część całego jego dorobku” (Apanowicz, 2015, s. 522). Żakiewicz poruszał w nich chętnie problematykę ogólnospołeczną, komentował bieżące wydarzenia polityczne i prezentował własny światopogląd – jako polski patriota z Kresów. Szkice Żakiewicza to również barwna kronika życia kulturalnego Wybrzeża, którą tworzą reminiscencje, dywagacje, wspomnienia, diatryby, recenzje teatralne i literackie, a tak-

⁴ Cytaty pochodzą z autorskiego przemówienia wygłoszonego podczas promocji książek 22.03.2018.

⁵ Ibidem.

że przejmujące nekrologi. Pisarz ukazał bogaty wachlarz zjawisk świadczących o duchowym bogactwie życia mieszkańców naszego regionu. W swoich małych formach Żakiewicz opowiadał niezwykle fascynująco o spotkaniach przedstawicieli kultury polskiej, rosyjskiej, białoruskiej, litewskiej, a nawet fińskiej. Kreślił niezwykle sylwetki najważniejszych twórców kultury rodzimej, i szerzej – słowiańskiej, z którymi zawarł bliskie przyjaźnie. Ze szkiców tych wyłania się plejada znakomitych aktorów i aktorek, reżyserów, pisarzy i poetów, publicystów, artystów. Do panteonu czołowych gdańskich inicjatorów życia kulturalnego, którym Żakiewicz poświęcił w swych szkicach wiele miejsca, należą literaci i poeci, tacy jak: Selim Chazbijewicz, Stefan Chwin, Mieczysław Czychowski, Aleksander Jurewicz, Piotr Kotow, Kazimierz Nowosielski, Paweł Huelle i in., tłumacze: Piotr Pankiewicz, Andrzej Zgorzelski i in., a także znani uczeni, pracownicy Uniwersytetu Gdańskiego: prof. Franciszek Apanowicz, prof. Małgorzata Czermińska, prof. Maria Janion, śp. prof. Jerzy Godwod, prof. Grzegorz Ojcewicz, prof. Bogusław Żyłko i in. Antologię tekstów poprzedza refleksyjna wypowiedź prof. Niny Taylor-Terleckiej z Uniwersytetu w Oxfordzie.

Tom drugi serii zatytułowany *Ze Zbigniewem Żakiewiczem – na Kresach i w bezkresie* zawiera czternaście tekstów dotyczących wybranych wątków biograficznych oraz refleksji na temat twórczości literackiej i naukowej Żakiewicza, tworzących jego unikalny portret pisarski. Ich autorami są osoby reprezentujące różne środowiska akademickie (gdańskie, białostockie, olsztyńsko-szczygieńskie oraz szczecińskie), związane z pisarzem relacjami o różnym stopniu bliskości i zażyłości: przyjaciele, współpracownicy, uczniowie, a także młodszy uczeni zafascynowani jego bogatym i niezwykłym dorobkiem intelektualnym. Teksty do książki przygotowali: Tatiana Czerska (*O Zbigniewie Żakiewiczzu oraz Fotografie Zbigniewa Żakiewicza – uobecnianie Nieobecnego*), Bogusław Żyłko (*Wyobraźnia przestrzenna Zbigniewa Żakiewicza*), Grzegorz Czerwiński (*Żakiewicz i Tatarzy: biografia – literatura – etniczność*), Zbigniew Kaźmierczyk (*Miłosza i Żakiewicza manichejski klucz do Rosji*), Piotr Koprowski (*Pamięć i lektura. Kilka refleksji na kanwie szkiców literackich Zbigniewa Żakiewicza*), Kazimierz Nowosielski (*Zbigniew Żakiewicz i jego N.N.*), Franciszek Apanowicz (*Moje spotkania ze Zbigniewem Żakiewiczem – Pisarzem, Nauczycielem, Człowiekiem*), Irena Fijałkowska-Janiak (*Zbyszek Żakiewicz – mój Nauczyciel*), Grzegorz Ojcewicz (*Szczęśliwi, którzy pożądamy Wzgórz Wiekuistych*), Hieronim Chojnacki (*Wątki religijno-duchowe w szkicach literackich z lat 1977–2008 Zbigniewa Żakiewicza*), ks. Wiesław Lauer (*Zbigniew Żakiewicz – piewca Bożego Miłosierdzia*) i Maciej Żakiewicz (*O związkach rodzinnych Zbigniewa Żakiewicza z pogórzańską wsią Kobylanka koło Gorlic oraz Powrócić do Wilna. O malarstwie Eugeniusza Kazimirowskiego*). Zamieszczone w książce teksty przybierają heterogeniczne formy wypowiedzi, nierzadko zawierają silny pierwiastek emocjonalny i ewokacyjny. Są wśród nich artykuły naukowe, eseje, retrospekcje, a także dokumenty osobiste w postaci listów – żywiołowej korespondencji Grzegorza Ojcewicza ze Zbigniewem Wołk-Wołczackim. Tom drugi jest bardzo ekspresywny, pełen emocji o różnym natężeniu, którymi podszyte są teksty napisane przez osoby bliskie Żakiewiczowi. Autorzy artykułów, którzy z kolei kontakt z samym Żakiewiczem mieli znikomy, czerpią dziś z jego twórczości, odkrywając nowe szlaki interpretacyjne i widzenia różnych światów przedstawionych w jego dziełach.

Bibliografia

- Apanowicz, F. (2015). Zbigniew Żakiewicz – rusycysta. Uwagi i wspomnienia w piątą rocznicę śmierci. *Studia Rossica Gedanensia*, t. 2, s. 513–523.
- Skutnik, T. (2010). Zbigniew Żakiewicz: Chłopiec o Lisiej twarzy. *Gazeta Krakowska* 6.07.2010. Online: <http://www.gazetakrakowska.pl/artukul/278359,zbigniew-zakiewicz-chlopiec-o-lisiej-twarzy,3,id,t,sa.html> (11.08.2018).
- Wojan, K. (2017). *W czasie zatrzymane*. T. 2: *Ze Zbigniewem Żakiewiczem – na Kresach i w bezkresie*. (Biblioteka Studia Rossica Gedanensia). Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Wojan, K. (2018). Przekłady Żakiewicza i z Żakiewicza. *Gazeta Uniwersytecka. Pismo Społeczności Akademickiej Uniwersytetu Gdańskiego*. Wojan, K. i Kaźmierczyk, Z. (red.). Wydanie specjalne: *Zbigniew Żakiewicz. In memoriam*, s. 16–17.
- Wojan, K. (2018). Spotkanie literackie: promocja książek „W czasie zatrzymane” Żakiewicza i o Żakiewiczu. *Gazeta Uniwersytecka. Pismo Społeczności Akademickiej Uniwersytetu Gdańskiego*. Wojan, K. i Kaźmierczyk, Z. (red.). Wydanie specjalne: *Zbigniew Żakiewicz. In memoriam*, s. 18–20.
- Wojan, K. (2018). Kilka słów o „W czasie zatrzymane”. *Gazeta Uniwersytecka. Pismo Społeczności Akademickiej Uniwersytetu Gdańskiego*. Wojan, K. i Kaźmierczyk, Z. (red.). Wydanie specjalne: *Zbigniew Żakiewicz. In memoriam*, s. 20–20.
- Żakiewicz, Z. (2017). *W czasie zatrzymane*. T. 1: *Wybór szkiców literackich z lat 1977–2008*. Zebrał M. Żakiewicz. Opracowała naukowo oraz wstępem opatrzyła K. Wojan. (Biblioteka Studia Rossica Gedanensia). Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.

KATARZYNA WOJAN

Uniwersytet Gdański

Wydział Filologiczny

Instytut Skandynawistyki

Pracownia Języka Fińskiego, Kultury i Gospodarki Finlandii

Neofilologia, ul. Wita Stwosza 51, 80-308 Gdańsk, Polska

e-mail: finkw@univ.gda.pl

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0368-727X>

(nadesłano: 10.09.2018; zaakceptowano 15.10.2018)

autor fotografii Łukasz Bień